

домого американського політолога Ф. Фукуями, що головна мета глобальної політики не буде зводитися до обмеження державності, а навпаки до її розбудови: "Для конкретних суспільств і для глобальної спільноти відмирання держави не є прелюдією до утопії, а хіба до катастрофи" [9, с. 137].

Отже, на наше переконання, в умовах значного посилення екологізації економічних систем, глобалізації та становлення у планетарному масштабі інформаційного, "знаннєвого" суспільства можна запропонувати таке трактування сучасних економічних систем: економічна система – це складне біо-соціо-економічне утворення, яке присутнє у всіх галузях діяльності суспільства і, поєднуючи чинники виробництва за безпосередньої участі наявних неформальних і формальних інституцій у певних екологічних та глобальних обставинах, забезпечує виробництво матеріальних і духовних благ, надання послуг, екологічну рівновагу та стійкий розвиток суспільства в умовах ощадливого використання відносно обмежених традиційних ресурсів та необмеженості інформації і знання [2, 3].

Економічна система сприяє задоволенню зростаючих потреб та гармонізації економічних інтересів громадян, забезпеченню їхніх прав і свобод, принципу соціальної справедливості, зміцненню держави у контексті посилення глобалізаційних процесів. Дуже важливим сьогодні і для теорії, і для суспільно-економічної практики є глибоке усвідомлення того, що сучасна економічна система повинна бути однозначно спрямована на формування інформаційного (постіндустріального) суспільства та суспільства, заснованого на знаннях. Проте врешті-решт, і хочемо на цьому особливо наголосити, взаємодія економічної та екологічної систем повинна у кінцевому підсумку привести до становлення екологічно збалансованої, "зеленої" економіки як передумови стійкого і по суті безмежного розвитку інформаційного, "знаннєвого" суспільства, усієї людської цивілізації.

Література

1. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV-XVIII ст. : пер. з фр. Г. Філіпчук / Фернан Бродель. – У 3-х т. – К. : Вид-во "Основи". – 1998. – Т. 3: Час світу. – 631 с.
2. Кульчицький Б.В. Філософія економічних систем (розвиток методології їх порівняльного аналізу в умовах екологізації, інтелектуалізації та глобалізації) : монографія / Б.В. Кульчицький, Я.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Ліга-Прес", 2015. – 710 с.
3. Кульчицький Я.В. Сучасні економічні системи в умовах екологізації та глобалізації (теоретико-методологічні засади порівняння) : монографія / Я.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Ліга-Прес", 2011. – 687 с.
4. Леоненко П.М. Сучасні економічні системи : навч. посіб. / П.М. Леоненко, О.І. Черепніна. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 429 с. – (Вища освіта XXI століття).
5. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки : пер. з англ. І. Дзюб / Дуглас Норт. – К. : Вид-во "Основи", 2000. – 198 с.
6. Полулях І. Економічна політика в рамках соціального ринкового ладу Німеччини / І. Полулях. – Київ-Львів-Мюнхен : Вид-во ВМС, 2003. – 160 с.
7. Роузфілд С. Порівняємо економічні системи : пер. з англ. В. Вишеньська / Стівен Роузфілд. – К. : Вид-во "К.І.С.", 2005. – Харків, 370 с.
8. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку: (Исслед. предпринимат. прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) : пер. с англ. / Йозеф Шумпетер. – М. : Изд-во "Прогресс", 1982. – 455 с.
9. Fukuyama F. Budowanie państwa: Władza i ład międzynarodowy w XXI wieku / Francis Fukuyama. – Poznań : Wydawnictwo Dom wydawniczy Rebis, 2005. – 156 s.

10. Kaczmarek T. ład ekonomiczny w demokratycznym państwie / Tadeusz Teofil Kaczmarek. – Warszawa : Wydawnictwo Difin, 2007. – 200 s.
11. Kowalik T. Współczesne systemy ekonomiczne: Powstawanie, ewolucja, kryzys / Tadeusz Kowalik. – Warszawa : Wydawnictwo WSPiZ im. L. Koźmińskiego, 2000. – 355 s.
12. Polityka gospodarcza / red. B. Winiarski. – Warszawa : Wydawnictwo PWN, 2006. – 584 s.

Надійшла до редакції 31.05.2016 р.

Кульчицкий Я.В., Кульчицкий Б.В., Малиновская М.В., Джигора Н.В. **Институциональные основы трактовки экономических систем в условиях усиления их экологизации и глобализации**

Проанализированы основные теоретико-методологические подходы отечественных и зарубежных ученых к трактовке экономических систем в условиях усиления экологизации и глобализации с позиций институционализма. Авторы этой научной разведки пытаются выяснить, какие истоки и причины обусловили эволюцию подходов к пониманию содержания экономических систем и на какие именно теоретические основы опираются исследователи в своих выводах. Критически оценивая взгляды отечественных и зарубежных ученых, обоснован собственный концептуальный подход к трактовке экономических систем в условиях их экологизации, глобализации и становления информационного общества.

Ключевые слова: современные экономические системы, методология, институциональный подход, экологизация, глобализация, информационное общество, общество знаний, постиндустриальная парадигма.

Kul'chyts'kyj Ya.V., Kul'chyts'kyj B.V., Malinovs'ka M.V., Dgygora N.V. **Institutional Bases of Interpretation of the Economic Systems in the Conditions of Strengthening of their Environmentally Sustainable Development and Globalization**

Some basic theory-methodological approaches of home and foreign scientists to interpretation of the economic systems in the conditions of environmentally sustainable development and strengthening of globalization in the context of institutional approach and modern paradigm discourse are analysed. The authors of this scientific secret service try to learn what sources and reasons stipulated evolution of approaches to understanding of maintenance of the economic systems and what exactly theoretical bases researchers lean on their conclusions. Critically estimating looks of home and foreign scientists, authors substantiate own conceptual approach to interpretation of the economic systems in the conditions of becoming informative, society of knowledges.

Keywords: modern economic systems, methodology, institutional approach, environmentally sustainable development, globalization, informative society, society of knowledges, post-industrial paradigm.

УДК 504:33

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

І.А. Дубовіч¹

Проаналізовано сучасні еколого-економічні проблеми транскордонного співробітництва України та сусідніх держав ЄС. Обґрунтовано потребу розроблення теоретико-методологічної основи, спрямованої на забезпечення практичної реалізації екологізації

¹ доц. І.А. Дубовіч, канд. геогр. наук – НЛТУ України, м. Львів.

економіки, екологізації освіти та сталого розвитку на транскордонному рівні. Звернено увагу на те, що перехід до сталого розвитку в прикордонних регіонах України та сусідніх країн ЄС неможливий без екологізації економіки та екологізації освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку. Обґрунтовано потребу створення належних еколого-економічних умов для забезпечення сталого розвитку на прилеглих до кордону територіях України і ЄС. Розглянуто основні передумови екологізації економіки та екологізації освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку в Україні.

Ключові слова: транскордонна екологізація економіки, транскордонне співробітництво, екологізація економіки, екологізація освіти, сталий розвиток, еколого-економічні проблеми, еколого-економічна компетентність.

Актуальність дослідження. До найактуальніших проблем України та її сусідніх держав належить екологічна безпека, прогресуюча деградація природного довкілля та виснаження природних ресурсів. Ці проблеми набули особливого значення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Сьогодні розвиток виробництва і зростання масштабів господарської діяльності, в яких людство використовує дедалі більше природних ресурсів, посилює антропогенний тиск на довкілля. Негативні зміни в навколишньому природному середовищі становлять підвищену екологічну небезпеку й завдають значних економічних збитків Україні.

Оскільки пріоритетною основою державної політики України є європейська інтеграція, а ефективне транскордонне еколого-економічне співробітництво України з Європейським Союзом (ЄС) є одним з важливих засобів в євроінтеграційному процесі України й основним механізмом практичного впровадження європейських стандартів, то сьогодні вкрай потрібно розробити таку теоретико-методологічну основу в сфері екологічної економіки, яка забезпечила б екологізацію економіки та реалізацію концепції сталого розвитку в прикордонних регіонах України та країнах ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі теоретико-методологічні аспекти екологізації економіки висвітлено в наукових працях українських (Ю.Ю. Туниць [9], Л.Г. Мельника [8], Л.С. Гринів [1] та ін.) та зарубіжних (Роберта Костанзи [12], Германа Дейлі [2], Джоша Фарлея [13] та ін.) учених. Проте досі немає розробленої наукової теоретико-методологічної основи у сфері екологічної економіки, спрямованої на екологізацію економіки та практичну реалізацію концепції сталого розвитку на різних рівнях (глобальному, транскордонному, національному та локальному).

Мета роботи – розробити пропозиції щодо вдосконалення теоретико-методологічної та практичної основи транскордонної екологізації економіки в євроінтеграційному процесі України.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останніх років у прикордонних регіонах України та суміжних держав виникло чимало серйозних еколого-економічних проблем (утилізація та захоронення відходів, забезпечення населення якісною питною водою, зменшення площі лісів та ін.), які в наш час складно вирішити. Ці проблеми, які спричинила людина своїм безвідповідальним ставленням до природи і безмежним бажанням збагачення в будь-який спосіб, призвели у багатьох прикордонних регіонах України та її сусідів до погіршення стану природного довкілля, виснаження природних ресурсів, великомасштабних біологічних втрат та екологічної небезпеки.

У нинішніх умовах розвитку виробництва і зростання масштабів господарської діяльності у прикордонних регіонах суспільство використовує дедалі більше природних ресурсів й посилює антропогенний тиск на довкілля. У зв'язку з цим, сьогодні виникає чимало дискусій щодо вирішення складних еколого-економічних проблем, які виникли внаслідок нехтування об'єктивних законів розвитку економіки, неефективної охорони довкілля, нерационального використання і відтворення природно-ресурсного комплексу та ін.

Складність вирішення наявних еколого-економічних проблем у прикордонних регіонах України та сусідніх країнах пов'язані з недостатнім розумінням у суспільстві екологізації економіки та переваг сталого розвитку. Треба зазначити, що проблеми екологізації економіки та реалізації сталого розвитку у прикордонних регіонах України залишені поза увагою вищих ешелонів державної влади, хоча у підписаних угодах між Україною та державами-сусідами (наприклад, ст. 290, 292, 296, 338, 360, 362, 363, 364, 379, 411, 414 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом) наголошено на нагальній потребі боротьби з локальним, транскордонним та регіональним забрудненням довкілля тощо [11].

На нашу думку, підписані угоди між Україною та державами-сусідами мають більш теоретичний, формальний характер. Досвід показав, що не завжди вдається застосувати їх на практиці. Тобто не розроблений чіткий еколого-економічний план дій і механізм юридичної відповідальності, який би передбачав виконання фізичними та юридичними особами обов'язку щодо компенсації шкоди, заподіяної власникам чи користувачам природних ресурсів суміжних держав та ін. У зв'язку з цим, вирішення складних еколого-економічних завдань на прикордонних територіях потребують формування нового еколого-економічного світогляду, нових морально-етичних пріоритетних цінностей, нового правового регулювання щодо забезпечення науково обґрунтованої концепції сталого розвитку.

На наш погляд, поступовий перехід до сталого розвитку можливий тільки з фахівцями із новітнім еколого-економічним мисленням, із розумінням сутності сталого розвитку. Відповідний рівень підготовки фахівців для сталого розвитку можливо досягти тільки шляхом екологізації освіти (зокрема у вищих навчальних закладах). Основна мета екологізації освіти є підвищення рівнів еколого-економічних знань, еколого-економічної компетентності, забезпечення умов для реалізації екологізації економіки та практичної реалізації концепції сталого розвитку. Основними передумовами екологізації освіти в Україні є: міжнародні угоди, закони України, державна політика щодо євроінтеграції України та ін.

Сьогодні Міністерство освіти і науки України приділяє значну увагу екологізації освіти. Про це свідчить і Рішення колегії МОН України "Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку" (від 27 листопада 2015 р.). На сьогодні більшість вищих навчальних закладів України вже реалізують цю важливу освітньо-виховну інноваційну діяльність.

Наприклад, Національний лісотехнічний університет України, працюючи під гаслом "Ad naturam vivere discimus" ("Вчимося жити в гармонії з природою") з 2000 р. випускає магістрів за спеціалізацією "Економіка довкілля і при-

родних ресурсів". Університет упродовж 1996-2002 рр. у партнерстві з університетами міст Фрайбурга (ФРН), Гента (Бельгія) і Падови (Італія) виконував спільний європейський проект за програмою Tempus-Tacis (передпроект, власне проект і проект-десимінація). Його результатом стало впровадження в Україні нової спеціальності на другому (магістерському) рівні за спеціалізацією "Економіка довкілля і природних ресурсів". Сьогодні вже 16 університетів України готують фахівців за цією дуже важливою для національної економіки і перспективною у міжнародному вимірі спеціалізацією.

Вважаємо, що сьогодні настав час, коли у ВНЗ, на рівні бакалавра та магістра, потрібно відкривати нову спеціалізацію "екологічна економіка". Навчання за такою спеціалізацією дасть змогу готувати висококваліфікованих фахівців для сталого розвитку. Зазначимо, що в п. 5 Рішення колегії МОН України "Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку" (від 27 листопада 2015 р.) зазначено про потребу підготовки та внесення до національного Класифікатора професій ДК 003:2010 нової професії "економіст-еколог" [7].

У сучасних умовах євроінтеграційного процесу України все частіше ставиться питання розвитку транскордонного співробітництва у сфері раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку. Багато територій, які мають важливий природоохоронний характер з погляду збереження біорізноманіття, розташовані в межах прикордонних регіонів. Вони підпорядковані різним екологічним, економічним, політичним, правовим та інституційним структурам. Саме тому транскордонне співробітництво у сфері збереження довкілля та сталого розвитку на прикордонних територіях зумовлює великий інтерес серед багатьох науковців.

Варто зазначити, що поняття транскордонного співробітництва в сучасному його розумінні вперше було введено ще у 1980 р. в *Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями* (Мадрид, 21.05.1980 р.). У цій Конвенції (ст. 2) зазначено, що **транскордонне співробітництво** – це будь-які спільні дії, спрямовані на посилення і поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які перебувають під юрисдикцією двох або кількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких потрібних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством [6].

Для належного транскордонного співробітництва в Україні прийнято (24.06.2004 р.) Закон України "Про транскордонне співробітництво". У Законі України "Про транскордонне співробітництво" (ст. 1) зазначено, що **транскордонне співробітництво** – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. У цьому законі також звернено увагу на

єврорегіон як організаційну форму співробітництва адміністративно-територіальних одиниць європейських держав, що здійснюється відповідно до дво- або багатосторонніх угод про транскордонне співробітництво [5].

У Законі України "Про транскордонне співробітництво" (ст. 2), відображено **мету транскордонного співробітництва** як розвиток соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на основі таких принципів:

- повага до державного суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав;
- урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів і прав учасників транскордонного співробітництва;
- узгоджене усунення політичних, економічних, правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці [5].

Враховуючи євроінтеграційний процес України, а також той факт, що ефективне транскордонне співробітництво можливе тільки на основі належного еколого-економіко-правового регулювання та дотримання принципів сталого розвитку, в Україні та сусідніх їй державах ЄС потрібно розробити чіткий план дій та прийняти належні нормативно-правові акти, які забезпечили б практичну реалізацію концепції сталого розвитку, як на транскордонному, так і на національному рівнях. Вважаємо, що забезпечити умови сталого розвитку в прикордонних регіонах держав-сусідів можливо тільки шляхом екологізації економіки та екологізації освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку.

Під **екологізацією економіки** розуміємо процес впровадження і реалізації відповідної еколого-економічної системи, що забезпечує оптимальну якість довкілля, ефективне використання, охорону та відтворення природних ресурсів, а також екологічну безпеку на всіх рівнях (локальному, національному, транскордонному і глобальному) [3].

На нашу думку, **екологізація освіти** – це цілеспрямований навчальний процес підготовки учнів і студентів щодо формування у них належного еколого-економічного, еколого-політичного й еколого-правового світогляду та професійної компетентності відповідно до вимог концепції сталого розвитку [3].

На думку академіка НАН України Ю.Ю. Туниці, **екологізація освіти** є основною передумовою переходу до **екологізації економіки** (насичення екологічними вимогами моделей виробництва і споживання з метою попередження або пом'якшення їх негативного впливу на природне середовище), **екологічної економіки** (екологічно безпечного і ресурсощадного способу господарювання), **досягнення цілей сталого розвитку й формування нового суспільства** (з еколого-економічним світоглядом і сталим способом господарювання) [10].

В Україні нагальну потребу і передумови щодо екологізації економіки, екологізації освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку відображено в низці нормативно-правових актів:

- Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" (від 26.06.1991 р.);

- Закон України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" (від 21.12.2010 р.);
- Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" (від 12 січня 2015 р.);
- Підсумковий документ Конференції ООН зі сталого розвитку ("Ріо+20") "Майбутнє, якого ми хочемо" (Ріо-де-Жанейро, 13-22 червня 2012 р.);
- Добровільні зобов'язання України на саміті "Ріо+20" щодо екологізації освіти (Ріо-де-Жанейро, 13-22 червня 2012 р.);
- Указ Президента України "Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року" (від 25 червня 2013 р.);
- Порядок денний для сталого розвитку до 2030 року (Нью-Йорк, 25 вересня 2015 р.);
- Рамки дій "Освіта-2030" (ЮНЕСКО, 05 листопада 2015 р.);
- Рішення колегії Міністерства освіти і науки України "Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку" (від 27 листопада 2015 р.) [4] та ін.

Отже, беручи до уваги досвід ЄС щодо поступового переходу до сталого розвитку та розроблені теоретико-методологічні основи транскордонного еколого-економічного співробітництва, а також враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, на сьогодні потрібно розробити чітку стратегію транскордонного еколого-економічного співробітництва, яка відповідає б концепції сталого розвитку, була максимально зорієнтованою на задоволення потреб та інтересів нинішнього і майбутніх поколінь.

Висновки

1. Основні еколого-економічні проблеми транскордонного співробітництва між Україною та країнами ЄС пов'язані з недостатнім розумінням у суспільстві пріоритетів щодо збереження природного довкілля та переваг сталого розвитку.
2. Перехід до сталого розвитку в прикордонних регіонах України і ЄС неможливий без екологізації економіки та екологізації освіти з метою підготовки фахівців для сталого розвитку.
3. Основними передумовами екологізації економіки та екологізації освіти в Україні є: міжнародні угоди, закони України, державна політика щодо євроінтеграції України та ін.
4. Підготовка фахівців для сталого розвитку на прилеглих територіях України і ЄС вимагає утворення найближчим часом регіональних центрів для перепідготовки керівних кадрів і підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів з питань екологізації освіти й економіки.
5. Транскордонне співробітництво потрібно розглядати не як окремі епізоди в окремих напрямках, а через визначення ефективності цієї діяльності в усіх її сферах (екологічній, економічній, правовій, освітній та ін.).
6. Вирішення сучасних еколого-економічних проблем на транскордонному рівні між Україною та сусідніми державами ЄС потребує належного рівня еколого-економічних знань та еколого-економічної компетентності населення.

Література

1. Гринів Л.С. Екологічна економіка : навч. посіб. / Л.С. Гринів – Львів : Вид-во "Магнолія 2006", 2010. – 358 с.
2. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку : пер. з англ. / Герман Дейлі. – К. : Вид-во "Інтелсфера", 2002. – 312 с.

3. Дубовіч І.А. Екологізація освіти та економіки – шлях до практичної реалізації концепції сталого розвитку в Україні / І.А. Дубовіч // Наукові праці Лісівничої академії наук України : зб. наук. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – Вип. 13. – С. 155-159.
4. Дубовіч І.А. Транскордонна екологізація економіки – шлях до практичної реалізації концепції сталого розвитку в євроінтеграційному процесі України / І.А. Дубовіч // Сталій розвиток – XXI століття: управління, технології, моделі. Дискусії 2016 : монографія / Андерсон В.М., Балджи М.Д., Баркан В.І. та ін. / за наук. ред. проф. Є.В. Хлобистова. – Черкаси : Вид-во Ю. Чабаненко, 2016. – С. 103-112.
5. Закон України "Про транскордонне співробітництво" (від 24.06.2004 р.). [Електронний ресурс]. – Доступний з <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
6. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадрид, 21.05.1980 р.). [Електронний ресурс]. – Доступний з https://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_106.
7. Колегія МОН розглянула питання "Про екологізацію вищої освіти України з метою підготовки фахівців для сталого розвитку". [Електронний ресурс]. – Доступний з http://nltu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=843:qq&catid=13:2009-12-10-10-49-15&Itemid=244.
8. Мельник Л.Г. Екологічна економіка : підручник. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / Л.Г. Мельник. – Суми : Вид-во ВТД "Університетська книга", 2003. – 348 с.
9. Туниця Ю.Ю. Екологізація економіки і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 314 с.
10. Туниця Ю.Ю. Екологізація освіти як ключовий фактор підготовки фахівців для сталого розвитку / Ю.Ю. Туниця, М.Г. Адамівський, М.М. Борис, С.Н. Краєвський, І.П. Магазинщикова // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2015. – Вип. 25.10. – С. 348-356.
11. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Доступний з https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
12. Costanza R. Goals, Agenda and Policy Recommendations for Ecological Economics / R. Costanza, H.E. Daly, J.A. Bartholomew / edited by Robert Costanza // Ecological Economics: the science and management of sustainability. – New York, Columbia University Press. – 1991. – Pp. 1-21.
13. Daly H.E. Ecological Economics: Principles and Applications / Daly H.E., Farley J. – Island Press, 2003. – 428 p.

Надійшла до редакції 21.09.2016 р.

Дубович І.А. Теоретико-методологіческие и практические основы трансграничной экологизации экономики в евроинтеграционном процессе Украины

Проанализированы современные эколого-экономические проблемы трансграничного сотрудничества Украины и соседних государств ЕС. Раскрыта необходимость разработки теоретико-методологической основы, направленной на обеспечение практической реализации экологизации экономики, экологизации образования и устойчивого развития на трансграничном уровне. Обращено внимание на то, что переход к устойчивому развитию в приграничных регионах Украины и соседних стран ЕС невозможен без экологизации экономики и экологизации образования с целью подготовки специалистов для устойчивого развития. Обоснована необходимость создания надлежащих эколого-экономических условий для обеспечения устойчивого развития на прилегающих к границе территориях Украины и ЕС. Рассмотрены основные предпосылки экологизации экономики и экологизации образования с целью подготовки специалистов для устойчивого развития в Украине.

Ключевые слова: трансграничная экологизация экономики, трансграничное сотрудничество, экологизация экономики, экологизация образования, устойчивое развитие, эколого-экономические проблемы, эколого-экономическая компетентность.

Dubovich I.A. Theoretical, Methodological and Practical Bases For Cross-Border Greening the Economy in the Process of European Integration Ukraine

Modern ecological and economic problems of cross-border cooperation between Ukraine and neighboring EU states are analyzed. The necessity of development of theoretical and methodological framework aimed at the practical implementation of greening of education, greening of economy and sustainable development in the trans-border level is considered. Attention is paid to the fact that the transition to sustainable development in the border regions of Ukraine and neighboring EU countries is impossible without greening the economy and greening education to training for sustainable development. The necessity of creating appropriate ecological and economic conditions for sustainable development in areas adjacent to the border Ukraine and the EU. The basic premise greening the economy and greening education to training for sustainable development in Ukraine.

Keywords: cross-border greening the economy, trans-border cooperation, greening of education, greening of economy, sustainable development, ecological and economic problems, ecological and economic competence.

УДК 336.226.44:338:504.06

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПОДАТОК В УКРАЇНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД, СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

В.О. Мандрик¹, У.П. Новак²

Розглянуто зарубіжний досвід екологічного оподаткування, зокрема висвітлено основні його форми. Наведено складові компоненти формування екологічного податку. Проаналізовано динаміку і структуру показників надходження екологічного податку в Україні за 2011-2014 рр., яка свідчить про тенденцію до зростання всіх його складових компонентів. Висвітлено основні зміни законодавчо-нормативного регулювання щодо адміністрування екологічного податку, а також розподілу коштів, отриманих від екологічного податку в Україні на 2016 р. Окреслено основні напрями вдосконалення екологічного податку на основі порівняння чинного в Україні екологічного оподаткування з економічно розвиненими країнами Європейського союзу.

Ключові слова: екологічний податок, екологічне оподаткування, адміністрування екологічного податку.

Постановка проблеми. Антропогенна діяльність людства супроводжується значним негативним впливом на навколишнє природне середовище, змінює природний колообіг процесів, створює загрози життю і здоров'ю людини. Існуючі суперечності між агресивною виробничо-господарською діяльністю та ідеєю сталого розвитку, ставлять перед суспільством все нові питання раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища. У контексті цих викликів вчені сформували низку напрацювань у цьому напрямку, проте і надалі залишаються складні і не вирішені питання. Особливістю української як національної, так і регіональної екологічної політики є недосконалість методик оцінювання шкоди довкіллю та методів впливу на стимулювання раціонального природокористування, а також нехтування принципів сталого розвитку. Це, зокрема, створює нестачу фінансових джерел для покриття збитків на тих територіях України, де вплив техногенного навантаження є найбільшим.

Одним із дієвих економічних інструментів екологічної політики, що дає змогу вирішувати нагальні питання, а також стимулювати скорочення обсягів викидів забруднювальних речовин і формувати у забруднювачів навколишньо-

го природного середовища більш свідоме ставлення до природних ресурсів, екологічний податок. У контексті цього постає проблема адміністрування екологічного податку, його розподілу між бюджетами різних рівнів, а також ефективного розподілу коштів та їх використання на відповідні цілі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням екологічного оподаткування присвячені праці таких вітчизняних вчених як О.О. Веклич, Т.П. Галушкіної, І.М. Синякевича, Б.М. Данилишина, Є.В. Хлобистова, О.О. Веклич, В.С. Міщенко, О.Ф. Балацького та ін. Понад це, у наукових працях не приділено достатньо уваги питанням удосконалення адміністрування екологічного податку, його фіскального значення, розподілу надходжень від нього між бюджетами різних рівнів та використання цих коштів для забезпечення сталого розвитку держави.

Постановка проблеми. З огляду на зазначене вище, метою роботи є розгляд зарубіжного досвіду екологічного оподаткування, аналіз розподілу екологічного податку між бюджетами різних рівнів в Україні та визначення основних напрямів удосконалення екологічного податку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Екологічний податок є вагомим джерелом наповнення бюджетів країн Європейського Союзу. Так, у 27 країнах ЄС у 2009 р. екологічні податки становили 2,4 % від ВВП. До країн-членів з найбільшою часткою цих податків у ВВП належать Данія (5,7 %), Нідерланди (3,9 %), Болгарія і Мальта (по 3,5 %), а найнижча частка – в Іспанії (1,6 %), Литві (1,7 %), Румунії (1,8 %) і Латвії (1,9 %) [5]. В Україні екологічний податок є далеко не бюджетоформувальним податком і становить приблизно 0,2 % ВВП.

Згідно з Податковим кодексом України [1, ст. 240], екологічний податок складається з:

- надходжень від викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення;
- надходжень від скидів забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти;
- екологічного податку, який сплачують за розміщення відходів (крім розміщення окремих видів (класів) відходів як вторинної сировини на власних територіях (об'єктах) суб'єктів господарювання);
- надходжень від утворення радіоактивних відходів (враховуючи вже нагромаджені);
- надходжень від тимчасового зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії термін.

У таблиці наведено динаміку показників надходжень за складниками екологічного податку в Україні за 2011-2014 рр., яка свідчить про тенденцію до зростання. Так, надходження від сплати екологічного податку збільшились на 147 % у 2014 р. порівняно з 2011 р. Найбільше зростання демонструє показник сплати за скиди забруднювальних речовин безпосередньо у водні об'єкти (у 2014 р. на 193 % порівняно з 2011 р.), зростають обсяги сплати за розміщення відходів у спеціально відведених місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини (у 2014 р. на 170 % порівняно з 2011 р.). Також зростає рівень сплати за викиди в атмосферне повітря забруд-

¹ доц. В.О. Мандрик, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів;

² доц. У.П. Новак, канд. екон. наук – НЛТУ України, м. Львів